

Un contract inedit privind arendarea a șase moșii din Moldova în perioada 1818-1824

de Ioan Murariu

În Principatele Române perioada feudalismului târziu se caracterizează, între altele, și prin răspândirea arendășiei în agricultură. O contribuție esențială la cunoașterea acestui complex fenomen istoric din perioada pre-regulamentară a adus cunoscuta cercetătoare Ioana Constantinescu¹. Folosind un imens material documentar - în cea mai mare parte inedit - această distinsă cercetătoare a reușit să lămurească deplin o serie de probleme majore, cum ar fi: începuturile arendășiei în cele două Principate (sfârșitul secolului al XVII-lea)², răspândirea fenomenului în secolul al XVIII-lea și în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea, conținutul contractelor de arendare, originea socială a arendașilor, exploatarea moșiilor de către aceștia, antrenarea moșiilor arendate în producția de mărfuri pentru piața internă și externă, problema investițiilor, a raporturilor dintre arendașii moșiilor și țăranii clăcași ș.a.m.d.

Desigur, în unele filiale ale Arhivelor Statului mai există documente - îndeosebi contracte de arendare - care încă n-au intrat în circuitul științific. Publicarea acestor documente este necesară, căci ele pot fie să întărească concluziile la care istoriografia noastră a ajuns deja, fie să aducă unele date și elemente noi.

În filiala Iași a Arhivelor Statului se păstrează un contract inedit privind arendarea, pe perioada 1818-1824, a șase moșii din ținutul Putna, pe care se aflau următoarele șapte sate: **Străoani, Muncelu, Varnița, Ciolănești, Fitonești, Holbănești și Mănăstioara**³). Contractul la care ne referim în continuare este o copie din 2 decembrie 1819, după originalul întocmit și semnat la 23 aprilie 1818. Semnăturile de la sfârșit fiind indescifrabile, nu putem cunoaște numele boierului proprietar. Din preambul ar rezulta că arendașii erau spătarul Petrachi Sturza și medelnicerul Dimitrachi Feștilă.

Acest contract, încheiat pentru perioada cuprinsă între 23 aprilie 1818 și 23 aprilie 1824, este scris pe patru pagini și cuprinde un preambul și 18 "ponturi" (articole). Împreună cu terenul arabil, fânețele și pășunile de pe cele șase moșii, au mai fost arendate: 20 pogoane de vie, 50 pogoane livadă de perji, toată pădurea, două mori, o dârștă, o pivă, două crâșme cu două pivnițe și o velniță cu trei cazane noi.

---

1. Ioana Constantinescu, Arendarea moșiilor în Moldova până la regulamentul Organic, în "Studii și materiale de istorie medie", Editura Academiei R.S.R., 1973, VI, p. 259-268; Idem, Arendășia în agricultura Țării Românești și a Moldovei până la Regulamentul Organic, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1985, 204 p.; Idem, Date noi privind agricultura Moldovei în perioada 1829-1833, în "Terra nostra", (Culegere de materiale privind istoria agriculturii în România), vol. II, Buc., 1971, p. 45-55; etc.

2. Idem, Arendășia în agricultura (...), p. 9.

3. Arh. St. Iași, fond Documente, p. 499/42

La punctul 1 se menționează că prețul arenzii pe cei șase ani este de 20.000 de lei, și că această sumă trebuie achitată în fiecare an în câte "doai vadeli", adică 1/2 la Sf. Gheorghe și 1/2 la Sf. Dumitru. După cum se vede, prețul arenzii - în medie 555 lei de moșie pe an - era foarte mic în comparație cu alte moșii arendate în Moldova. Explicația constă în faptul că moșiile respective nu erau în întregime boierești, ci stăpânite parțial de boier, mănăstire și răzeși. Acest lucru rezultă - credem noi - cu destulă claritate din preambul și din punctul 12 al contractului de arendare.

În jurul anului 1820, cu suma de 20.000 de lei - prețul arenzii amintitelor moșii - se puteau cumpăra în Moldova, după calculele noastre, circa 571 chile de grâu (adică 176 tone), sau 909 chile (= 280 tone) de popușoi, sau 20.000 vedre (= 304.000 litri) de vin, sau 300 boi; sau 2.000 de oi, sau 1.250 (= 1.604 kg.) de bumbac, sau 3.350 ocale (= 4.300 kg.) de zahăr⁴.

Celelalte clauze ale contractului sunt următoarele: arendașii să vegheze la integritatea tuturor moșiilor, obligațiile de dijmă și clacă ale țăranilor clăcași față de boier se transferă asupra arendașilor; la expirarea contractului, arendașii să predea via și livada îngrădite; arendașii au voie să taie din pădure lemne de foc, cherestea etc., în afară de "apărățuri", adică de unele părți de pădure ocrotite; odată cu moșiile, arendașii primesc și 10 slugi scutite de bir și havalele; monopolul vinderii pe moșie a băuturilor, păcurii, cârnii, peștelui și sării - care era un drept al boierului - se transferă către arendași; până la trecerea celor șase ani boierul nu are voie să înstrăineze vreo moșie, iar arendașii nu pot renunța la vreuna din moșiile arendate, fără să-i găsească stăpânului "alt muștereu"; arendașii sunt pe deplin liberi să mărească moșiile, prin cumpărarea, "cu orice preț", a unor pământuri de la răzeși, luând tot venitul de pe aceste terenuri până la expirarea contractului; arendașii să beneficieze de "tot folosul" pe care îl aduc cele cinci iarmaroace ce se organizează în fiecare an pe aceste moșii, potrivit hrisovului domnesc; după expirarea contractului, eventualele acareturi făcute de arendași pe cele șase moșii să rămână ale boierului; velnițele țăranilor, precum și ale străinilor, să nu poată funcționa pe aceste moșii, decât dacă proprietarii lor se vor înțelege cu arendașii; banii arenzii să fie trimiși în câte două rate anuale la Iași, unde, probabil, locuia stăpânul moșiilor. Dacă arendașii nu vor trimite banii la timp, să fie "scoși di pi moșie", sau să plătească o penalizare de "cinci lei lă pungă pi lună".

*
* *

Ar fi foarte important să cunoaștem suprafața acestor moșii arendate, plantele cultivate în cei șase ani, numărul de animale și inventarul agricol, sursa veniturilor, natura cheltuielilor etc. Toate acestea ar deveni clare, dacă în arhive s-ar descoperi - în cazul în care se mai păstrează - sămile anuale întocmite de arendașii sau vătafii moșiilor. Ne-am da seama cu ușurință ce pondere avea munca salariată - formă capitalistă de exploatare a pământului - și în ce măsură aceste moșii erau organizate pe principiul producției de mărfuri pentru piață. În lipsa sănilor, presupunem doar că cele șase moșii - asemenea multora din Țara Românească Moldova - au devenit importante

---

4. Ioan Murariu, Prețurile cu care se vindeau unele mărfuri în Moldova la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, în "Carpica", Muzeul județean de istorie și artă Bacău, 1975, VII, p. 126 și urm.

producătoare de mărfuri pentru piața internă și externă abia în epoca regulamentară⁵.

Copie

Cel mai gios iscălit, încredințez cu acest contract al meu la mâna dum[nea]lui arh. spăt[ar] Petrachi Sturz, dum[nea]lui medelnicer Dimitrachi Feștilă, precum să fie știut că am vândut venitul moșiilor meli de la ță[n]ut[ul] Putnii, ci sunt șase hotară, Muncelu i Săvăreștii i Fântănelili i Frișca i Moțocul și Burduja, bez părțili răzășăști și călugărești, pe carili sunt șapte sati: o parte de Străoani, adică legați la bir cu satul Străoanii și lăcuți pi satul Muncelu, Muncelu i Varnița, Ciolăneștii, Fitioneștii, Holbăneștii și Mănăstioara, cu cuprindere ponturilor de mai gios arătați:

1. Venitul acestor moșii l-am vândut dum[nealo]r pi șase ani, adică de la 1818 apr[ilie] 23 și pân la 1824 apr[ilie] 23, cu prețul 20.000 lei, adică doaîzăci mii lei, care bani să aibă a mi-i plăti în doaî vadeli, adecă pe giumătati la Svântul Ghiorghei, apr[ilie] 23 și pe giumătati la Svântu Dimitrie, oct[ombrie] 26.

2. Datori să fie d[u]m[nealo]r a păzi hotărăli arătatilor moșii întocmai după hotarnicili ci am, și di pi cari am dat și copie, și precum am stăpânit eu. Iar acolisindu-să cineva să împresoare vreo parti di moșie din hotărăli arătați, îndată să-mi facă știut, și luându ei prin giudecată vreo parte de loc, după analoghie să li plătesc venitul aceli părți din căștiul moșiei.

3. Toți locuitorii ce să află pe această moșie să-i lucrezi doaîsprăzăci zili după hotărîre ponturilor gospod, și să dei[e] și dijma din toati, precum să urmează și la alti moșii boierești, adică și din vii, și din livezi, și din sămănături, și din grădini, precum și din mori, și din chioi, și din driste, și din feresăi, atît acei lăcuind pi moșii, precum și acei ce vor fi lăcuind pi streini moșii, și boieri, și mănăstiri, care vor ave vii și livezi și orice alte acareturi pe moșie me, după învoire să dei dijmă.

4. Împreună cu moșiile aceste dau și doaîzăci pogoani vie tănără și cincizăci pogoani livadă di perji, însă 20 pogoani pusă mai nainte și 30 pogoani care s-au alcătuit acum a să puni cu satul Muncelu, după diosăbit zapis care s-au dat la d[u]m[nealo]r pe cari să le lucrezi cu a d[u]m[nealo]r cheltuială, dîndu-le la împlinire anilor îngrăditi și întemeietii, și roada să fie a d[u]m[nealo]r.

5. Volnici să fie d[u]m[nealo]r de a negușitori pădure di pi acești moșii de pari, nuieli, haragi, lemn de ars în foc și ori de ce cherește, bez apărături.

6. Doaî mori cu trii petri, o dristă și o chioi, doaî crîcime de piatră cu doaî pivniți de cărămidă, carile sunt pe aceste moșii, la împlinire anilor să le dei precum le-au priimit.

7. Se dau și zăci slugi pentru slujba moșiei, care au să să scutească de tot birul și havalilele, iar cînd, din întîmplare, nu se vor pute scuti pîn la împlinire anilor, de la vreme ce să vor da în bir să am a ține samă cîte cincizăci lei di tot numili din banii cîștigului, iar cîți să vor mai pute spori piste aceștie pîn la împlinire așilor, să nu am a pretinderisi nimică.

8. O velniță cu trii căzani noaî se dau tot întru această tocmală, carele la împlinirea anilor să mi le dei precum să vor afla.

---

5. Pentru realitățile de pe alte domenii moșierești din Moldova în epoca regulamentară vezi Gh. Platon, Domeniul feudal din Moldova în preajma revoluției de la 1848, Editura Junimea, Iași, 1973, p. 42-164; Idem, Geneza revoluției române de la 1848, Editura Junimea, 1980, p. 163 și urm.

9. Orînzili ci sînt în arătatili sati, precum și la drumuri, numai d[u]m[nealo]r să fie volnici a vinde ori și ce feli de băutură, precum și păcură, carne, pește, sare, precum să urmează și la magieștili moșii boierești.

10. Vasă, buți și poloboace de vin și de perje s-au dat d[u]m[nealo]r acum, pentru care, la împlinirea anilor nu am a pretinderisi nimică.

11. Păn la împlinirea acestor șasă ani, de voi voi a disface moșiile aceste, sau în schimb, sau în vânzari de istov, să nu fiu volnic de a-i scoati, iar întîmplîndu-să de ai scoate, toati cheltuielili și pagubili ci li să vor pricinui, și folosul ci s-ar pute socoti că vor pute ave păn la împlinire anilor, să li răspund. Dar și d[u]m[nealo]r, dacă fără pricină vor lepăda moșie păn la împlinire anilor, să fie datori sau să-mi găsască mușteriu să puie în locul d[u]m[nealo]r cu prețul acesta, sau să-mi plătească păgubire ce mi să va pricinui păr să va găsi alt mușteriu.

12. Din părțili ce-au mai rămas necumpărati de mini de la răzăș[i], toată voia au d[u]m[nealo]r de a le cumpăra cu ori ce preț, și păn la îndoit preț de ceea ce am cumpărat eu să deie, și eu să le țin în samă banii ce vor da din căștiuri, iar venitul acelor părți să fie tot a d[u]m[nealo]r păn la împlinire anilor, fără a cere un ban macar.

13. Cinci iarmaroace ce să fac pe aceste moșii, volnici să fie, după glăsuire hrisovului, a-și lua tot folosul.

14. Orice acaret vor faci d[u]m[nealo]r pe aceste moșii, să nu aibă a pretinderisi nici o plată, precum nici eu, folosul ce ar pute ave. Și eu, de voi face vreun acaret păn la împlinire anilor, folosul tot a d[u]m[nealo]r să fie, fără a li cere vreun ban, iar la împlinirea anilor să mi-l dea precum îl vor priimi.

15. Toati velnițiili ce vor fi pe aceste moșii, atît a lăcuiitorilor, precum și a străinilor, să nu fie volnice de a lucra nimică, iar învoindu-să, după învoire vor urma.

16. Perjili, vinu, tăscoavele ce vor eși de pe aceste moșii să nu fie volnici alții a le cumpăra, decît numai d[u]m[nealo]r, cu prețul ce vor da alții și să va politici și pe la alti sate.

17. Toati veniturili acestii moșii cîte sînt păn acum, atît și aceli ci să vor isca de acum, să fie a d[u]m[nealo]r întru toată și deplină stăpînire, fără a mă amesteca eu cît de puțin.

18. Soma banilor arătată mai sus, oe sînt d[u]m[nealo]r datori să răspundă pe fiiștecari an în doai vedeli, nicăirue aiure nu au să-i răspundă, decît numai aice în târgul Eșii, în vadelile arătate mai sus. Și, cînd d[u]m[nealo]r, din împotrivă, nu vor răspunde banii în vadelili arătați, să fie scoș[i] di pi moșie și păgubiți de toate cheltuielile ci vor ave, sau să plătească cîti cinci lei la pungă pi lună cită vremi va treci piste vade păn la doai luni de zili. Și pentru de a se păzi întocma tocmala prin ponturili arătați, s-au făcut doai asămîne contracturi, adeveriti și încredințați cu însuș iscăliturili noastre.

1818, apr[ilie] 23.

[Semnătură indescifrabilă]

[sprăv[nicia] t[inu]t[ui]lui Neamțu.

Întocma di pi cel adevărat contract scoțîndu-să copie aceasta, s-au încredințat.

819, dec[em]v[rie] 2.

[Două semnături indescifrabile]

Mă îndătoresc că în zăci zăli să răspundu contractul cel cel adevărat di pi cari esti această copie, iar cînd nu-l voiu răspunde în vadeao arătată, să rămîie cu totul

răsuflat. Și am iscălit.

820, av[gu]st 17.
[Trei semnături indescifrabile]*.*)

*) Arh. St. Iași, fond Documente, P. 499/42.

GLOSAR

acaret = construcție.

acolisi = a ridica pretenție nedreaptă împotriva cuiva; a îndrăzni.

apărătură = ocrotire.

bez = fără.

chilă (de Galați) = 308 kg.

chiuă = pivă, piuă.

cîști = rată de arendă.

gospod = domnesc.

havalea = corvoadă.

hotarnică = document prin care se precizau limitele unei moșii.

hrisov = act domnesc.

împresurare = cotropire a unei părți de moșie.

medelnicer = rang boieresc inferior.

mușteriu = client.

pogon = unitate de măsură pentru suprafețe de teren, echivalînd cu o jumătate de hectar.

pont = punct; articol.

răsuflat = document lipsit de valoare.

samă = socoteală; buget de venituri și cheltuieli.

spătar = rang boieresc mijlociu.

tocmală = înțelegere; învoială.

vadea = termen de plată; soroc.

vadră = măsură de 10 ocale sau 15,2 litri.

velniță = povarnă; instalație pentru fabricat rachiu.

volnic = liber.

zapis = act particular de învoială, de mărturie etc.

Un document inedit concernant l'affermage de six domaines en Moldavie entre 1818 - 1824

R é s u m é

On y analyse le contenu d'un contrat d'affermage, pendant la période mentionnée, de six domaines du district de Putna (situé au sud-ouest de la Moldavie). Ce document est révélateur pour ce qu'il y a des relations agraires de la Moldavie durant les premières décennies du XIX-e siècle.

La reproduction intégrale du contract ainsi que l'explication des archaïsmes que celui-ci renferme closent cet article.

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...

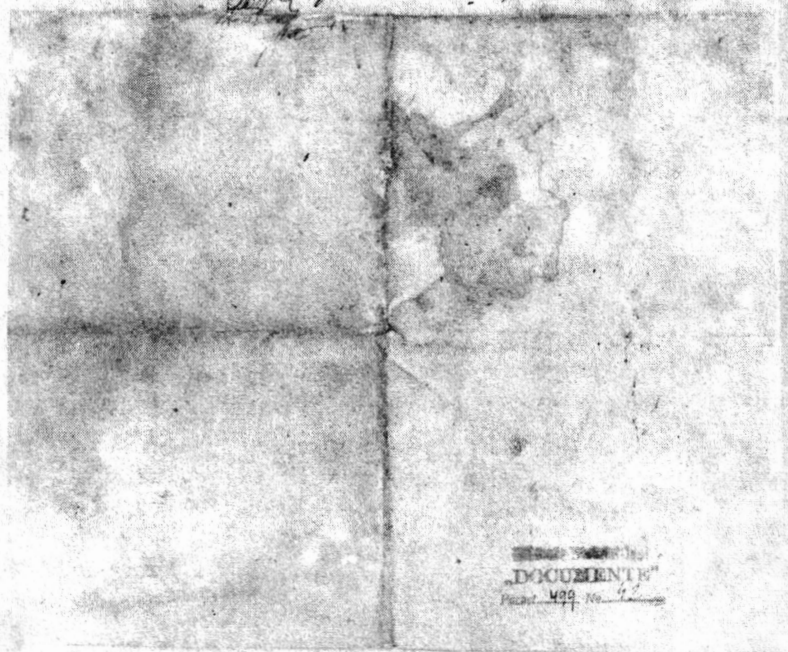
Pl. 1. Arhivele Naționale Iași, fond Documente, P. 499/42,
document din 23 aprilie 1818, p.2.

12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...

Actiunea nr. 300 din 23 aprilie 1818, nr. 1, p. 4
 1818 23.4

Actiunea nr. 300 din 23 aprilie 1818, nr. 1, p. 4
 1818 23.4

Actiunea nr. 300 din 23 aprilie 1818, nr. 1, p. 4
 1818 23.4

Pl. 3. Arhivele Naționale Iași, fond Documente, P. 499/42, document din 23 aprilie 1818, p.4.